

Kaféer og kiosker i Mysen på 1940- og 50-tallet

Av Kjell Harry Olausen

Betrakter vi dagens situasjon knyttet til kaféer og kiosker i Mysen, ser vi store endringer fra 1950-tallets situasjon. Jeg har derfor tenkt å beskrive hvordan denne delen av bybildet sto frem i min barndomstid i Mysen. Og for en trogen Smedgatagutt er det selvsagt at vi starter vår vandring i Smedgata!

Etter krigen var det vanlig at et besøk i Mysen var en dagstur for mange. Det var vanlig at bønder fra bygdene rundt kom med hest og kjerre inn til Mysen for å handle, for å gå på kafé for å spise og treffe kjente. Jeg husker godt de kom kjørende i Smedgata. Det var godt hørbart da Smedgata den gangen hadde

brostein. Vi hørte hestehovenes sang – klink, klang/klang – klink, klang/klang, og kjerrehjulene med stålbeslag «romlet» over brosteinene. Da kom det besøk! Så kjørte de fleste opp Havnåsbakken og bort Anton H. Mysens gate for å «parkere» hesten langs binderekka hos *Josef Nilsen*. Der kjøpte mange fôr og andre nødvendige ting til gården. Noen kom selvfølgelig også ned fra Eidsberg over Folkenborg, og atter andre kom fra Trømborg og oppover Storgata. Men alle hadde stort sett samme binderekke som mål.

Når vi gutta gikk opp Korterudbakken fra Smedgata, gikk vi forbi denne hesterekka. Jeg husker enda lukten av svette hester og gomlingen av høy som

Korterudbakken er fortsatt en snarvei opp i sentrum fra Smedgata. Postkort: Jul Aage Krosby.

Binderekka hos Josef Nilsen, senere Gislingrud. På bildet ser vi Svein Granli, f. 1939. Publisert på facebook av Dag Svinndal.

hestene hadde i en sekk hengende rundt halsen. Det var helt utrolig godt og beroligende, og er et utrolig fint barndomsminne om vår generasjons fine oppvekst i Mysen.

Når hesten var vel «parkert» med teppe over ryggen og mat tilgjengelig, var tiden inne til å besøke byens fasiliteter. Kjerringene gikk som regel for å handle nødvendige ting som mat, tøy og andre greier som man trengte på gården. Selv om man hadde mye selvforsyning i egen produksjon, så måtte dette kompletteres. Så ruslet kællene til nærmeste kafé for å ta en øl (kanskje?) eller en kopp kaffe, og kanskje man til og med spanderte på seg et karbonade-smørbrød. «Johnsekaféen» i Storgata ble ofte besøkt. Emma Johnsen drev Kjellerkaféen, derfor klengenavnet «Johnsekaféen». Men tilbake til vår byvandring på 50-tallet og vår søken etter kaféene fra den gangen – er det noen igjen i dag tro? Det skal vi vurdere etter vår vandring gjennom Mysen-byen.

Slike kaférunder hadde vi selvfølgelig hver dag gjennom uka, men vi hadde også vandring på søndagene etter at vi hadde vært på søndagsskolen i Filadelfia. Filadelfia lå jo i Smedgata og søndagsskolen her var obligatorisk hver søndag blant oss barna i Smedgata. Her lærte Hjordis Haugland og Emil Kristiansen oss mye fint om bibelen og kristendommen.

Som nevnt, starter vi vår kafévandring i Smedgata, og øst i gata vår ved Mørstadbakken som gata het på folkemunne, men den het egentlig Skolegata. Nå er heter den Alf Pettersens gate.

Brandsrudgården Hospits

Da starter vi ved Brandsrudgårdene, de to fine murgårdene som ligger på hver sin side av Mørstadbakken. I det østre bygget var det et hospits med en spisesal i første etasje mot Smedgata. Denne ble også brukt som kafé i det daglige. Det var den gangen en trapp fra Smedgata og inn til spisesalen og det var store vinduer ut mot gata. I dag er både inngang og vinduer erstattet med vanlige vinduet slik at sporene etter

Brandsrud Kafé ble åpnet i mars 1920. Annonse i Indre Smaalenenes Avis 29. mars 1920.

spisesalen nå er fjernet. Kafélokale/ spisesalen er i dag endret til leilighet. Brandsrudgårdene ble bygget ca. 1912–1913 og er lagt inn i kommunale planer som bevaringsverdige bygg.

Arbeidersamfunnet kafé

Da fortsetter vi vår vandring langs Smedgata forbi Filadelfia mot Arbeidersamfundet som er neste kaféstopp. Dette ærverdige kultur-ens høyborg i Mysen ga rom til Arbeidersamfundet kafé som i «min tid» ble drevet av *Olga Syversen*. Inngangen til kaféen var inn fra Anton H. Granlis gate og opp ei trapp. Her hadde det vært kafé siden bygget ble satt opp i 1922. Kaféen hadde en god kundekrets da bygget huset både kino/ festsal i andre etasje og en lillesal i første etasje som ble mye brukt gjennom uka. Olga, som var gift med *Håkon* og hadde sønnen *Erik*, hadde nok å gjøre, og mamma *Haldis* jobbet der fra tid til annen.

I tillegg til servering på kaféen hadde Olga ansvaret for servering i lillesalen og sto for salg av godterier før kinoforestillingene på søndagene. Jeg fikk jobb jeg også fra tid til annen, blant annet som selger av øl under bridgekveldene (som 13-åring). I den sammenheng kan jeg jo nevne at under store bridgeturneringer ble både den store salen i andre og lille salen i første benyttet, og salget gikk strykende. Både øl og sigaretter gikk unna. Men nå hører det til historien at også andre organisasjoner hadde sine møter i Arbeidersamfundet, som for eksempel avholdsbevegelsen. Da gikk det i salg av kaffe og kaker.

Jeg fikk også jobb som sjokoladegutt

Arbeidersamfundet kafé som i artikkelforfatterens tid ble drevet av Olga Syversen. Inngangen til kaféen var inn fra Anton H. Granlis gate og opp ei trapp. Her hadde det vært kafé siden bygget ble satt opp i 1922.

før kinoforestillingene. Da hadde jeg et halvmåneformet brett på magen med reim rundt halsen og solgte Freias brystkarameller, Fox og 5- og 10-øres karameller, og flere typer sjokolade.

Kaféen var et fast samlingspunkt for oss i Smedgata, ikke minst om våren når vi i tillegg til å kjøpe en cola kunne kaste på «stikka» i solveggen langs A. H. Granlis gate. Da satt 5-oringene løst for mange. Jeg hadde sjelden råd til å være med, men det var ok. Jeg kunne jo få jobb som kasserer fra tid til annen. Da vanket det fort et par kroner i lønn som kunne brukes til kinobesøk.

Det skjedde mye på kaféen og jeg husker godt en episode som vi holdt på å le oss ihjel av, men som kunne endt tragisk. Broder Rolf Ole og flere sto ute på trappa til kaféen en høstdag, og broder'n spiste et eple og pratet i vei. Det han ikke så var at en veps landet på eplet, og vi så helt betatt på, nesten som i sakte film, at eplet nærmet seg munnen, så ble det tatt en bit, og deretter skjedde det mye. Rolf skreik opp, kastet eplet og harket og spyttet, vepsen hadde bitt ham i munnen. Etter hvert hovnet munnen opp, men det gikk bra. Vi tenkte ikke på alvor, vi bare lo. Arbeidersamfundet fra 1922 er lagt inn i kommunale planer som bevaringsverdig bygg.

Krosby-tomta hvor Østfold Bilruiter hadde sin virksomhet fra 1948. I det hvite bygget bak bussen lå Central Kafé. Foto fra Indres arkiv.

Centralkaféen

Så kommer vi videre til neste kafé som var Centralkaféen. Den lå i andre etasje på buss-sentralen som var på «Krosby-tomta». Denne buss-sentralen og bygget ble satt opp i 1948 etter at «Krosby-tomta» var gravet ut og planert. Centralkaféen fikk etter hvert en kuriositet da man fikk på plass en jukebox. Da kunne vi ved å legge på en krone få spilt fire fine rockemelodier som vi hørte på, sammen med en cola. Da bussene ble flyttet fra «Krosby-tomta» og bort til jernbanen på plassen foran pakkhuset, ble kaféen etter hvert lagt ned. Men da etablerte Maja og Leif Andresen «Majas kjøkken», så en form for kafédrift fortsatte enda noen år.

Kvernhusengen bakeri og konditori

Så fortsatte vi ferden på vår kaférunde i Mysen og gikk videre i Jernbanegata til vi kom til lokalene til baker Arne Kvernhusengen som hadde et lite konditori i tilknytning til butikken. Arne

hadde tatt over bakeriet etter Nils Ulnæss i 1961 og han drev denne virksomheten sammen med kona som nok hadde denne lille konditorvirksomheten litt «på si». Men for noen var det hyggelig

Hos Kvernhusengen kunne man få servert en kopp kaffe og et wienerbrød. Damene på bildet er Kirsten Jota og Grethe Kvernhusengen.

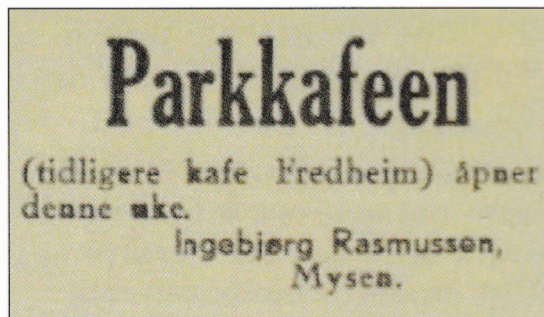
med en kopp kaffe og et wienerbrød en travel ettermiddag.

Jeg jobbet litt hos Arne i bakeriet i min tidlige ungdom på min søken etter et fremtidig yrke. Da begynte jobben klokken fire på natta med elting av brøddeig og forberedelse til kaker. Høydepunktet på morgningen var første steking av loff. Da tok vi en rykende varm loffskive med syltetøy sammen med en kopp kaffe. Det smakte himmelsk. Men arbeidstiden gjorde at dette likevel ikke ble noe yrke for meg. Denne gården (Aaberge-gården) fra 1915 er i dag lagt inn i kommunale planer som bevaringsverdig bygg.

Parkkaféen

Men så kom vi til en kafé som vi besøkte mye. Det var Parkkaféen som lå i bygget til *Diskerud* (Fredheim) med inngang fra Hundstads gate. I underetasjen på dette bygget ligger i dag puben «Folk», så selv om kaféen i dag er borte, lever fortsatt en liknende virksomhet i bygget. Det var også en tid en indisk restaurant i første etasje, som opphørte etter hvert. Men i dag har en snackbar gjenoppstått i disse lokalene. Det er spennende!

Parkkaféen ble drevet av *Hilda Aasland* som var en myndig dame. Vi hadde jo som regel lite eller ingen penger, men det var hyggelig å sitte ute på verandaen og dele på en brus, eller vi satt inne i dårlig vær og spilte på flipper-spill. Men ofte var vi nok litt bråkete og sjenerte spisegjestene, og da kom Hilda og jaget oss ut av kaféen. Da var det bare å fortsette til neste kaféstopp. Men Parkkaféen var hyggelig å besøke, spesielt om sommeren da vi kunne sitte ute på verandaen og følge

Annonse for Parkkafeen i Indre 28.7.1937. Den ble senere drevet av Hilda Aasland.

med på trafikken i Jernbanegata, og på hvem som reiste eller kom med toget.

Jernbanerestauranten

På 1940- og 50-tallet hadde folk flest bedre tid, så stasjonsrestauranten var flittig i bruk. Folk flest kom i god tid når de skulle ut på reise, og da hadde man alltid tid til en kopp kaffe og et smørbrød. Men det var også greit å kjøpe en kopp kaffe eller en brus som kunne nytes til medbrakt matpakke. Det var lov.

På den tiden var damplokomotivene fremdeles i bruk, og fra tid til annen måtte loket få tilført litt vann fra vannposten som var ved stasjonen. Da kunne også reisende som skulle videre, stikke innom for å kjøpe en kopp kaffe, da vannfyllingen nødvendigvis tok litt tid.

Når vi var på kaférunderen vår, måtte vi alltid innom stasjonsrestauranten for å se om det var mange som skulle ut å reise. Det var jo sjelden vi skulle på tur. Men vi visste når det kom tog, og da var det som regel mye folk på stasjonen som bare skulle se toget kom – og gikk.

Som sagt så var dette tiden med damplokomotiver. Mye av sjarmen ble nok borte da det første elektriske toget kom i 1958. Da begynte utviklingen

med dårligere tid og større hastverk, og restaurantdriften ble etter hvert lagt ned.

Jeg husker godt den dagen i 1958 da det første elektriske toget kom til Mysen. Da var det fullt av folk som kom for å se det nye toget, og vi barna på Mysen skole ble «beordret» ned til stasjonen med flagg og greier for å sette litt ekstra stas på dagen. Det var visst mange prominente personer med på denne første turen.

Norrøna Kafé og Hotell i Solhøi

Så var det på tide å vandre videre, og på lørdagene var faktisk første stopp-plassen utenfor pakkhuset. Der på rampa satt det som regel mange av de garva gutta som hadde treff. Da gikk det i mange varianter av rusmidler, alt

Bygården Solhøi i Jernbanegata fra 1907–08 inneholdt for lenge siden Norrøna kafé, og her var det også hotell. Postkort: Jul Aage Krosby.

Norrøna kafé hadde utesevering på nabobygget.

fra fusel (hjemmebrent som ikke var kokt ferdig), hjemmebrent og andre typer sprit. Noen kjøpte rødsprit og pottaske som de hadde på ei flaske. Så var det å riste dette til vesken ble klar og ferdig til å drikkes, men det smakte nok ikke godt, virket det som. Noen smurte også skokrem på brodskiva med en sardin på. Det var visst litt alkohol i skokremen. Disse samlingene opphørte mer eller mindre når bussene flyttet hit fra Krosby-tomta og Linjegods overtok mye av plassen. Da ble det nok for mye folk der.

Neste stopp på vår vandring var Norrøna kafé i den fine bygården Solhøi fra 1907–08, tiden da Mysen virkelig ble stasjonsby. Bygget er oppført i teglsten i to byggetrinn og er vedtatt lagt inn som bevaringsverdig bygg.

Kaféen lå i andre etasje med inngang fra Jernbanegata. Kaféen var ganske stor og ble drevet på kristent verdigrunnlag. Det spesielle med Norrøna kafé var at det var en utesevering på taket til nabobygget. Vi kom dit ved å gå over

ei lita «bru» fra kaféen og ut på taket. Det var jo litt stas å sitte der ute og følge med på trafikken ute i Storgata. 17. mai var det selvfølgelig mange som sikret seg plass der for å kunne følge barnetog, borgertog og russetog som gikk i Storgata, fra oven. Da kunne folket nede på fortauet bare misunne oss. Kaféen hadde også et avgrenset rom som i hovedsak ble benyttet av hotellgjestene. Gården var jo også et av to hoteller i byen. Det andre var Grand hotell.

Solstad kafé

Deretter gikk turen inn i nabobygget på andre siden av Storgata, til Solstad kafé (tidligere kalt Promenadekaféen) i det flotte jugend-bygget som het Ravensborg. Solhøi og Ravensborg dannet et flott «inngangsparti» til Storgata.

Julebakst.

Bestilling på julebakst mottas.

Solstad Kafè.

Telefon Mysen 1475.

Annonse fra Indre Smaalenenes Avis.

Beklageligvis måtte dette bygget vike plass for det nye bygget til Eidsberg Sparebank. Inngangen til Storgata mistet med det et helt spesielt bygg i arkitekturen i Mysen, men slik er det nå en gang. Hadde dette kommet senere kunne vi kanskje reddet gården.

I første etasje i dette bygget var det en kolonialbutikk, en kiosk og urmakerbutikken til brødrene Moen. Solstad kafé lå i andre etasje. I tillegg til kaféen var det også en liten balkong ut mot gata hvor det til nød var plass til

Ærverdige, og eneste jugendstil-bygget i Mysen, Ravensborg, har inneholdt mange geskjefter i sin levetid, deriblant Solstad kafé (tidligere Promenadekaféen). Dessverre ble denne perlen jevnet med jorden i 1979, da Eidsberg sparebank skulle oppføre sitt nybygg. Foto fra Mysen-leksikon.

et par mann. Solstad kafé ble nok mest benyttet av eldre besøkende, og det var noe mer sjeldent at vi gutta oppholdt oss der lenge. Mye av årsaken var nok også at ei dame som jobbet der var rimelig bisk, og jaget oss ut for et godt ord. Men kaféen hadde sjarm og var en del av det allsidige kafé-tilbudet i byen.

«Johnsekaféen»

Så gikk turen over Storgata igjen til «Johnsekaféen». Denne lå i den andre Solhøi-gården, i gården der «Sko-Lund» holdt til. «Johnsekaféen» lå på et halvveis kjellernivå, en 3–4 trinn ned fra bakkenivået. Nærmest Storgata lå sportsbutikken til *Kjønna Andresen*, og innenfor der lå kaféen med inngang fra «smuget». Det var litt mørkt og trist inne på kaféen da det bare var ett

vindu. Men her inne regjerte *Gunda Lunde*, mor til Johs. (Johannes), og hun var kjent for billig og god mat, og ikke minst for rause porsjoner. Så her var det mange arbeidsfolk som spiste middagen sin. Johs. var en god kamerat, og det hendte ofte at vi fikk mat av mor Gunda når vi var innom en tur sammen med Johs. Ellers så var lokalene her som nevnt litt mørke og dystre, så dette var nok ikke en kafé vi besøkte ofte. Men Gunda hadde besøkende likevel.

Også denne Solhøi-gården fra 1913 er lagt inn i kommunale planer som et bevaringsverdig bygg.

Grand hotell og Restaurant

Så bærer det over Storgata igjen, for rett over gata lå Grand hotell og restaurant, som ble drevet av *Kaare* og

Kjellerkaféen eller «Johnsekaféen» som den ble kalt, lå i Storgata vis-à-vis Eidsberg sparebank. Det var *Alma Johnsen* som drev denne fra 1926. *Emma Johnsen* overdro denne til *Gunda Lunde* og *Asta Ottesen* i 1953. Maleri av *Vidar Haugen*.

Grand hotell i Storgata, ligger mellom Johansens kjøttforretning i venstre kant, og Ravnsborg til høyre.
Foto: Tore Grinna. Postkort: Jul Aage Krosby.

Eva Kiil Hellberg. På 1950-tallet var nok Grand-restauranten det mest fornemme og fasjonable spisestedet i byen, så dette var ikke stedet for oss gutta fra Smedgata.

Spisesalen ble nok i ukedagene mest benyttet av hotellgjestene, men på søndagene kom de kondisjonerte spisegjestene, de mer bedrestilte i Mysen. Da var Kaare og frue alltid på plass for å ta mot gjestene og geleidet disse til et ledig bord. Der var det hvit duk og pent bestikk. Så kom en serveringsdame, kledd i sort kjole, hvit bluse og et lite hvitt forkle for å ta bestilling og servere. Der var det stil i restauranten fra start til slutt.

Dr. Fredrik Poulsen med frue Eva og sønn Preben spiste nok mer eller mindre fast middag på Grand på søndagene. Poulsen brukte krykker

grunnet dårlige hofter, så familien hadde fast parkeringsplass rett utenfor inngangen. Poulsens kom alltid til fast tid, og da var plassen reservert og hotelldirektør Kaare med frue var på plass på fortauet. Straks Mercedesen var parkert, ilte Kaare til for å åpne bildørene for deretter å geleide selskapet inn i spisesalen til et fast bord. Kaare Kiil visste godt å ta vare på sine faste gjester.

Mot slutten av «Grand-perioden» ble det nok en annen stil med blant annet en pub med mer. En fast gjest på den senere tiden var en hesteeier som het Alfred Nilsen. Han kom alltid ned til Grand etter travkjøringen med hesten sin Rebergkvikk som han parkerte i gata, for fra tid til annen brukte Alfred brannhydranten som «binderekke» for hesten.

Grand var også et bygg i Storgata som ble revet til fordel for et nytt bankbygg. Kaare og fru Eva drev Grand fra 1943 til 1974 da Eidsberg sparebank kjøpte eiendommen for riving og klargjøring for nytt bankbygg. Det var fortsatt drift i lokalene med Eva og Svein Pedersen som vertskap, før Gerd og Jan Leret overtok. I januar 1990 ble lokalene revet.

Kristiansens kafé

Denne kaféen lå i kjelleretasjen i hjørnegården mellom Storgata og David Blids gate syd, det vil si gården som senere kom i eie til *Magne Kviserud*, og der han i mange år drev sin elektriske forretning. Kaféen holdt til i lokalene der Clinique Belladonna driver sin virksomhet i dag, med inngang fra David Blids gate.

Kaféen ble ifølge Rolf Hoiland og han søster Thordis drevet av *Anna Kristiansen*. Kaféen lå jo den gangen vis-à-vis huset der familien Hoiland bodde og drev sin slakteriforretning.

Orion restaurant og selskapslokale

Denne restauranten kom da Festiviteten ble ferdig i 1958. Festiviteten tok nå over stafettpinnen fra Arbeider-samfundet som Mysen og Eidsberg sin kulturelle storstue. Her var det en stor moderne kino, og i 1960 kom det et fint badeanlegg med svømmebasseng i kjelleretasjen.

Men min fortelling skal omhandle restaurant Orion som lå i andre etasje. I tillegg kom det et selskapslokale i tredje etasje. Driver av restauranten de første årene var *Knut Magnusson*, og

Orion restaurant- og selskapslokaler i 2. og 3. etasje i Festiviteten. Postkort: Jul Aage Krosby.

han styrte disiplinen med fast hånd. Orion var en konkurrent til Grand som litt finere spisested, med hvite duker og pent kledde serveringsdamer. Men restauranten ble også et yndet besøkssted for eldre ungdom som ønsket seg en halvliter eller tre en lørdagskveld. Men Magnusson tolererte ikke utskielser. Da ble man kastet ut og satt i karantene noen uker. Og besøksforbudet ble håndtert på en streng måte.

Noe knuffing ble det fra tid til annen mellom ungdom fra Mysen og soldatene fra Trøgstad fort som holdt til på Havnås. Om disse gutta kom i sine flyuniformer for å sjarmere jentene på Mysen, kunne det lett bli bråk med de store gutta fra Mysen. Da ordnet Magnusson opp raskt og effektivt, og de verste bråkebøttene fikk «permisjon» og besøksforbud i restauranten noen uker.

Orion var også i mange år åsted for den årlige russetalen på 17. mai. Da sto russen ute på balkongen med sine paroler, og derfra holdt russepresidenten sin fengende tale med små spark og hint til flere markante personer innen borgerskapet og i politikken.

Selskapslokalet i tredje etasje ble også benyttet til tilstelninger nesten hver lørdag, og hvem husker ikke den berømte rekefesten som ble avholdt hver høst. Da var vi på plass og hadde alltid en hyggelig kveld.

Tredje etasje var i noen år arena for Momarkedets pressefester som ble avholdt etter TV-sendingene fra markedet på lørdagskveldene. Jeg satt i styret for markedet i mange år, og det var hyggelig å omgås verdensstjerner. Jeg husker godt da Cliff Richard var der,

Smokie og andre. Det var hyggelig med en prat med disse. Så selskapslokalene i tredje hadde mangt et celebret besøk gjennom årene.

I dag er Festiviteten benyttet til helt andre formål. Restauranten og selskapslokalene er historie og i dag er det kultur på et annet nivå som råder grunnen. Men selve bygget er gjennom kommunale planer vernet for fremtiden.

Villa Nore/Odd Fellow

Villa Nore ble etablert i den gamle villaen til tannlege Røine på toppen av Korterudbakken.

Etter salget ble bygningen benyttet til møterom og selskapslokaler, primært for foreningen Odd Fellow, men lokaler ble, og blir også leid ut til private selskaper. Villaen fikk etter hvert et tilbygg med møtelokale for ordenen, men den store endringen kom da det gamle bygget ble revet og erstattet med dagens flotte bygg. Her er det fortsatt selskapslokaler som er i bruk for leietakere. Men noen ordinær kafédriфт har det aldri vært i bygget.

Selv om Villa Nore først kom i drift som selskapslokale tidlig på 60-tallet, tar jeg dette likevel med av flere grunner. Litt historie er derfor på plass for å forsvare dette.

Området rundt Røine-villaen var litt «fornemt». Der hadde vi huset til Holmsen og Gangnæs-villaen. Da hadde vi en samling med tannlege, lege og kjøpmann. På Holmsen-eiendommen, senere omtalt som Korterud-gården, lå også «Mysen Mineralvandfabrik» som produserte brus og godterier. Som en kuriositet fant jeg under arkeologiske søk ved Trømborg kirke en porselen-kork fra denne fabrikken.

Her lå også et flott hus i tegl (lik Brandsrud-gårdene, og slik Filadelfia var før ombyggingen). Dette var en fin bygård som ble revet da *Kjell Myrvang* hadde store planer om å bygge et ungdomssenter der, ved siden av sitt nye slakteri. I dag er det store boligblokker på eiendommen.

Midt i det som i dag er Torggata, lå en privat tennisbane som var eid av de mer kondisjonerte naboene. Denne ble fjernet i forbindelse med opparbeidelsen av Torggata på tidlig 1960-tall.

Jeg må også nevne *Eva Røine*, datter av tannlegen som ble Miss Norway i 1952. Hun deltok også i Miss World samme år. Hun utdannet seg senere til psykolog, og vi var veldig stolte av henne. Hun satte virkelig Mysen på kartet, og alle vi fra Mysen «kjente» jo Eva.

Andresen bakeri og konditori

I dette gamle forretningsbygget fra siste del av 1800-tallet hadde baker *Andresen* sin butikk. I salgslokalet var det også plass til et par bord slik at det kunne drives en mindre konditorivirksomhet der. Det ble derfor slikt at enkelte som handlet brød, kneip, mellombrod eller kanskje en loff, foruten søte gode kaker, satte seg ned for å nyte en napoleonskake.

En tid jobbet jeg som visergutt i bakeriet. Da hadde jeg en varesyssel som transportmiddel, og det var helt ok. Men sykkelturen til Høgli med brød var usigelig lang og tung. Denne sykkel hadde ikke gir eller andre fasiliteter, så det var å trille denne oppover Høgliveien. Men jobben besto også i å bære brød og kaker over gårdsplassen fra bakeriet til butikken, der *Ester Olsen* styrte virksomheten med

Carl H. Andresen bakeri & konditori til høyre. Forretningen ble opprettet i 1891 av bakermester Joh. Holthe, men ble i 1918 overtatt av Carl H. Andresen. Foto: E, Sem. Postkort: Jul Aage Krosby

jernhånd. Men fra tid til annen fikk jeg et varmt nystekt wienerbrød av *Hermann (Andresen)*, da var dagen bra.

Trio Bar – Snackbar

Men den store happeningen i Mysen var etableringen av noe nytt som kom fra det sagnomsuste Amerika, nemlig en Snackbar. Denne ble etablert i det nye bygget til Gimmingsrud i Havnåsbakken (Anton H. Mysen gate) i 1960. Store deler av første etasje ble okkupert av sportsbutikken til Sørensen & Andresen som flyttet fra David Blids gate og dit, men det ble også avsatt plass til Snackbaren som ble hetende Trio Bar. Dette var et treffende navn da det var «bakerbrødrene» Leif, Hermann og Gunnar Andresen som sto bak etableringen.

Trio Bar var en åpenbaring for oss. Nå fikk vi Amerika rett til Mysen, med amerikanske retter, banansplit og andre ting som de hadde i Amerika; stor stas! Trio Bar hadde også jukebox, så amerikanske rockemelodier gikk hele dagen. Det var litt stas å sitte på høye barkrakker ved vinduet ut mot Havnåsbakken og følge med på trafikken i gata. Vi fikk jo også med oss alle damene som skulle handle i Tommeliten på andre siden av gata. Dette var en liten butikk i et bitte lite bygg som solgte blant annet dameundertøy.

Trio Bar hadde selvfølgelig sin tid og ble etter hvert lagt ned. Kanskje det ble litt mye jobb på bakerbrødrene. Men i disse dager er det som nevnt faktisk kommet en snackbar i Mysen igjen, i de tidligere lokalene til Parkkaféen. Det blir spennende å følge denne etableringen.

Bankplassen Cafè

Selv om Heggin ikke var en del av Mysen men lå i gamle Eidsberg kommune, så tar jeg likevel med Bankplassen Kafé. Eidsberg kommune gjorde jo et forsøk på å skape et lite «bysentrum» på Heggin etter krigen på 1940-tallet, nesten på kommunegrensen mellom Mysen og Eidsberg der de flotte bygningene fra 1927 lå, og som huset Eidsberg kommunes administrasjon og Heggin skole. Da ble det bygget et stort bygg i delvis funksstil med lokaler for Eidsberg Sparebank i første etasje, samt for en elektrisk butikk som *Aage Lytomt* drev de første årene. I et mindre nabobygg kom Bankplassen Cafè.

Denne kaféen er også lagt ned for mange år siden, men på 1980-tallet ble Heggin barnehage etablert i bygget. I dag er huset en del av Eidsberg ungdomsskole.

Bankplassen Cafè ved siden av Eidsberg sparebanks filial på Heggin. På 1980-tallet lokaler for Heggin barnehage.

Vandugbakken Kafé (Momarken)

Denne kaféen lå langt fra sentrum, men er et lite kapittel i kaféhistorien selv om denne også lå litt utenfor Mysens kommunegrense. Kaféen var

et lite tilbygg til et bolighus som ligger rett nord for Barkerudveien/fengslet og vis-à-vis «Østbyporten» inn til travbanen. Kafélokalet var forholdsvis lite, men hadde sitt besøk. Spesielt under oppbyggingen av Momarkedet ble kaféen godt besøkt. Jeg husker godt at de årene jeg var med som guttunge og jobbet med oppbyggingen av Momarkedet. Da gikk vi dit med matpakka, men vi måtte kjøpe en brus, ellers ble vi kastet ut. Utover besøkene under Momarkedet besøkte vi nok aldri denne kaféen.

Mona Hotell

Når vi allikevel var i Vandugbakken, måtte vi ta en snartur til Mona Hotell, selv om dette lå langt utenfor Mysens grenser. Mona Sportsteater, som det het, var eid av Mysen Turn- og Idrettsforening, så Mysennavnet

er involvert. Området her oppe på Monaryggen ble kjøpt av MTIF i 1947, og i 1949 startet byggekomitèen jobben med å bygge opp anlegget. Dette var *Thorleif Isetorp, Arne Iversen, Trygve Andresen, Thor A. Krosby, Arne Lunde, Karl Eggen* og *Hermann Andresen*, alle kjente Mysen-navn. Det ble bygget ny fotballbane med gress, garderober, fest- og danseplass og ikke minst et stort og fint hotell med fin restaurant.

Hotellet ble i mange år drevet av *Jorunn Uttisrud* for MTIF. Her var Mysens hjemmebane for fotballen, og ikke minst var det fest- og danseplass. Mona Hotell var i aktiv drift helt opp i 60-tallet. Hotellet ble solgt på 70-tallet og bygningen brant ned litt senere.

I tillegg til hotellet var det også et stort *utkikkstårn* der oppe på Monaryggen, med god utsikt helt til Sarpsborg i syd, så både hotelldriften

Mona Hotell med utsiktstårnet hvor man kunne se helt til Sarpsborg! Postkort: Jul Aage Krosby.

og restauranten var godt besøkt. Dette skyltes nok også aktivitetene på idrettsplassen og festplassen. Fest- og danseplassen var i mange år Indre Østfolds store treffsted på lørdagene. Da kom folk i rekke og rad for å danse og hygge seg til langt utover i sommernatten.

Mona Sportsteater ble også brukt som skiarena for både klubbrenn og kretsrenn, og Mysen skole hadde sine skiaktiviteter her oppe. Dette bidro også til god drift på hotellet og i restauranten.

Senere treffpunkter i form av kaféer på Mysen

Hva skjedde senere med alle kaféene våre, hvor ble de av, og hva erstattet disse i de senere årene? Da tar vi en liten runde, så får vi se.

Kaféen på Arilds

Etter hvert ble nok kaféene fra 1950-tallet lagt ned, da standarden sikkert ikke var tilfredsstillende for den nye tiden som kom med 60-tallet. Men jeg vil spesielt nevne et par nye treffpunkter: I 1971 etablerte *Arild Mysen* Arilds dagligvareforretning i David Blids gate som en utvidelse og fortsettelse etter sine foreldre *Dagfinn* og *Solveig*. Arild hadde i tillegg til dagligvareforretningen i første etasje også en spesialbutikk/ glassmagasin i andre etasje. Her innredet han også en stor og fin kafé. Butikken medførte en oppblomstring av handelen i sentrum, og kaféen ble det nye treffpunktet i Mysen. «Alle» skulle en tur innom Arilds kafé. Ikke minst hadde Arild bygget et fint akvarium med mange sorter fisker. Dette dannet et fint innslag i interiøret.

Da også *Kjell Arnbjørn Mysen* satte opp påbygg på sin butikk, ble det enda mer fart i trafikken i David Blids gate og på kaféen. Som en kuriositet kom det til og med en rulletrapp i K.A.-bygget opp til andre etasje der. De to forretningsgårdene ble senere sammenbygd slik at dette ble regionens første varehus.

Valdisholm Restaurant

«Valdis», eller Valdisholm som restauranten egentlig het (oppkalt etter øya Valdisholm i Glomma), ble etablert av Kjell A. Mysen i byggets tredje etasje, og ble etterhvert Indre Østfolds treffpunkt. Dit skulle hele regionens ungdom på lørdagskveldene. «Valdis-sleppet» ble etter hvert et velkjent begrep blant befolkningen. Da var Sagtomta full av biler og folk utover natta.

En liten kuriositet: Under Valdis-sleppet hadde *Rolf Høiland* pølsevogna si utenfor på Sagtomta. Han hadde egen-produsert vogn med «innlagt» vann, pøsekoker og alle tilbehør. Salget gikk strykende, og Rolf holdt det gående noen år selv om det nok var en slitsom jobb. Men Rolf forteller at det aldri var tilløp til bråk eller hærverk, alle satte pris på natt-mat utover i de små timer.

Men Valdisholm var noe mer enn «Valdis på lørdagene». Valdisholm var også en fin restaurant ellers i uka, og lokalene var meget hyggelige med et fint interiør. Også «Valdis» ble benyttet til pressefesten etter TV-sendingene fra Momarkedet i noen år, så denne restauranten kan også skilte med å ha blitt besøkt av mange celebriteter.

Kioskene og buene i Mysen

Nå når vi har foretatt en kafévandring gjennom Mysen på 1950-tallet, må vi nødvendigvis også omtale kioskdriften som blomstret i dette ti-året.

Nå hører det til historien at kioskene den gangen ikke hadde så veldig bredt vareutvalg. Det passet for oss med dårlig råd og som heller ikke stilte så veldig store krav. Utvalget gikk mest i kokte wienerpølser med lompe eller rundstykke (brød heter det vel i dag), brus, sjokolade og karameller samt noen pastiller. Men det var mer enn nok, kjøpekraften var ikke all verden på 50-tallet.

Vi hadde kiosker spredt rundt i Mysen på strategiske steder, i Smedgata, i Jernbanegata og i Storgata, men også noen lenger unna sentrum. Så da er det bare å starte vandringen etter 50-tallets kiosker i Mysen-gatene, og vi starter som vanlig denne turen i Smedgata.

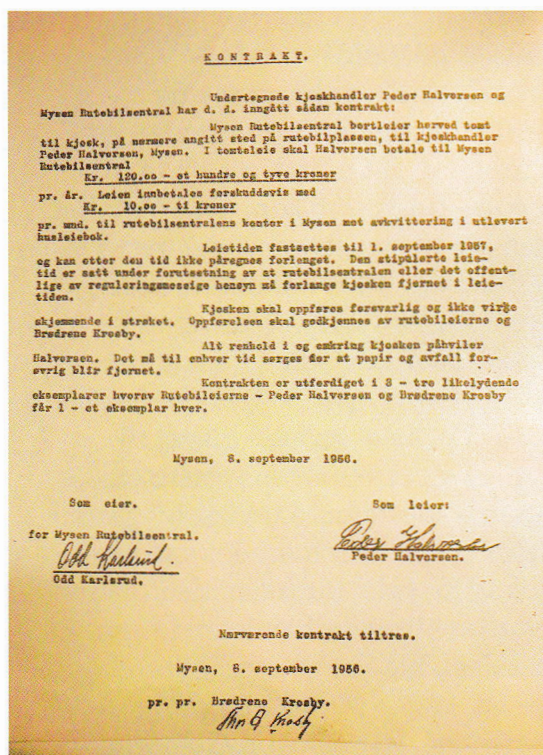
Halvorsenbua

Bua til Peder Halvorsen lå på hjørnetomta mellom Smedgata og Havnaasbakken, tomta der Shell-stasjonen ligger i dag. Halvorsen bodde på Høytorpjordet og var ansatt i kommunen i parkvesenet, der han blant annet var banemester på idrettsplassen. Han og Ivar Jahren sørget for skøyteis hele vinteren og vedlikehold om sommeren.

Halvorsen hadde alt ei bu skulle ha den gang, og vi var innom der for å varme oss etter en lang kveld på skøytebanen. Vi hadde alltid råd til et par 5-øres smørbutikk-karameller, fra tid til annen.

Bua til Peder Halvorsen lå i Bergerkrysset, nærmere bestemt på den tomte hvor Gimmingsrud har sin Shell-stasjon i dag. Bua ble i 1956 flyttet noen meter over på Krosby-tomta.

Kontrakten mellom Peder Halvorsen og Mysen Rutebilsentral om kioskdrift på Krosby-tomta. Utlånt av Jul Aage Krosby.

Oversiktsbilde over Bergerkrysset, Smedgata, Havnaasbakken og litt av sentrum for øvrig, sett fra kornsiloen. Det mørke huset til venstre ble kalt Kvartrullen og her drev Oddvar Olsen sitt blikenslagerverksted. Til høyre for dette ligger Aas-gården hvor artikkelforfatteren bodde en periode. Det var under buskene midt i bildet at Peder Halvorsen drev Halvorsenbua, som senere ble flyttet til Krosby-tomta til høyre, der hvor det senere ble etablert buss-sentral. Postkort: Jul Aage Krosby.

Halvorsenbua ble flyttet til Krosby-tomta inntil Havnaasbakken etter at tomta på hjørnet ble solgt til Gimmingsrud. Der holdt Peder det gående noen år frem til buss-sentralen ble bygget.

Storkiosken til Knut Johansen

Det dukket opp en «storkiosk» i den tidligere bakerbutikken til Tor «Tøger» Torgersen i huset på andre siden av Høgliveien («Hjørnegård»). Bakeriet og butikken hadde da flyttet inn i huset til fru Lund i Anton H. Mysens gate. Det var da Knut Johansen (populært kalt Kupper'n etter skøytelegenden) startet sin storkiosk. Her var det i tillegg til

vanlige kioskvareer et bredere sortiment med blader og annet som hørte datiden til.

Gudrunbua

Gudrun Smerkerud hadde den lille bua si strategisk plassert på Lytomt-tomta i krysset mellom Smedgata og Bakkelveien. Når jeg sier strategisk plassert, så var dette en ideell plassering, da det på 1960-tallet var lang kø for å komme inn på kinoen i Arbeidersamfundet på søndagene. Da sto det ofte kø helt opp til Bergerkrysset, og underveis til inngangen var det mange som passet på å kjøpe «kinogodterier» i

Gudrunbua. Jeg bodde jo i Lytomt-gården så veien var ikke langt til «tante Gudrun». Fra tid til annen, når Gudrun skulle stenge bua på kvelden, hendte det at jeg fikk ei pølse med lompe som var igjen etter dagens handel, gratis.

Etter at *Arne Gimmingsrud* kjøpte Lytomt-eiendommen tidlig på 60-tallet, ble bua fjernet. Men «Gudrunbua» gjenoppsto i nye lokaler i det nye bygget til *Arne Gimmingsrud* i Havnaasbakken (A.H. Mysens gate) der Gudrun drev sin frukt og godteri-forretning fra 1960 til 1965. I dag er det en frisør som har sin virksomhet i disse lokalene.

Gudrun og hennes mann *Trygve* ble som en onkel og tante for meg, og vi hadde god kontakt i alle år.

Bua i Jernbanegata

Neste bu, eller kiosk, ble bygget mellom BP-stasjonen og Norrøna Hotell og Hospits. Med dette bygget ble «BP-smuget» stengt for gjennomfart, selv om vi fortsatt kunne gå ned smuget fra David Blids gate til Jernbanegata ved å gå over taket på bua, og hoppe ned på BP-plassen.

Med denne kiosken kom det et par spennende nyvinninger i Mysen: grillpølser og peanøtter! Her kunne vi se grillpølser som lå på et brett med ruller som hele tiden rullet pølsene rundt og grillet dem til en fin farge; det var stas. I denne bua kunne vi også kjøpe peanøtter. Disse lå i skall og måtte følgelig renses før «bruk».

Astridbua

Dette er neste stopp på vår bu-vandring i Mysenbyen på 50-tallet. Bua ble drevet av *Astrid Borgås* og lå ved siden av

møbelbutikken til *Olafsrud* i Storgata. Dette ble en del av tomta der Sentrum terrasse ligger i dag.

Bua til *Astrid* var ikke så stor, men var en kjærkommen stopp på veien til kinoen i Festiviteten som kom i 1958. Mange fikk kjøpt pølse og brus på veien, og samtidig en hyggelig prat med *Astrid*. Jeg kjente jo *Astrid* godt da hun og familien bodde i Smedgata (vis-à-vis Texaco-bensinstasjonen). Selv om det også var en åpen kiosk i kinoen, så var nok en stopp ved «*Astridbua*» å foretrekke for mange. Her spiste man pølse og drakk brus, og kanskje noen fra tid til annen fikk gode råd knyttet til forskjellige problemer i livet.

Da var det ikke flere buer å besøke i Mysen sentrum, men det var andre å stikke innom på vei opp Vandugbakken til Momarkedet. Her hadde vi tre alternativer:

Dahlstrømbua

Da er vi på tur opp Vandugbakken på vei til Momarken, utsikten eller kanskje opp til *Mona Sportsteater*. På veien finner vi *Dahlstrømbua* som lå på eiendommen til maler *Smerkerud* rett etter at vi hadde passert «Det skakke værste» i krysset med *Åsliveien*. Der hadde *Trygve Dahlstrøm* sin storkiosk med vanlige kioskvarer, men også alle slags blader. Det fantes også noen veldig spennende blader der, men disse fikk ikke vi kjøpe! De var avsatt til de «store gutta».

Trygve var i tillegg til å være kioskeier også forsikringsagent, konferansier på Mysen-revyene og sentral i underholdnings-komiteen på Momarkedet. *Trygve* var også aktiv i Mysen mannskor. Han hadde alltid en

sak eller en god historie på lur under besøkene i kiosken.

Skofterudkiosken

Kiosken til *Artur Skofterud* lå i bygget ved siden av huset og kolonialbutikken til *Bjørn Smedstad*. Artur hadde alle vanlige kioskvarer, og var ofte et naturlig stoppested for mange i Vandugbakken.

Vi må huske på at Vandugbakken på 50-tallet var et eget samfunn. Her hadde vi Dahlstrømbua, fiskebutikken til «Fiske-Hansen» (før han flyttet ned til Mysen på Havnåstomt), kolonialen til *Bjørn Smedstad*, kjøttforretningen til *Kjekerud*, Artur Skofterud sin butikk og deretter kolonialbutikken til *Hans Lie*. Alle hadde gode levevilkår på 50-tallet da folk ikke hadde bil. Da var det langt til Mysen og nærbutikkene gode å ha.

Bua ved Festningsveien

En tid var det også ei lia bu i krysset Vandugbakken/Ileveien, rett på andre siden av der Festningsveien (i dag Kommandantveien) kommer ned. Det vil si at bua lå akkurat på kommunedelet mellom Mysen og Eidsberg kommuner. Fengselet lå i Eidsberg, men Ileveien tilhørte Mysen.

Dette var ei lita bu med vanlige kioskvarer og hadde vel etter det jeg kan huske forholdsvis kort levetid, men var likevel en del av bu-kulturen på 50-tallet. Den store tiden på året var nok under markedsuka. Da tok mange en pust i bakken her.

Sollibua

Da er vi langt forbi Momarken-krysset, ved rasteplassen som var anlagt ved utkikkspunktet mot Eidsberg fra Monahøyden, tidligere Rv. 6 og E 18, nå Rv.

128. Dette blir vår siste stopp i vår bu/kiosk-vandring i Mysen og tilstøtende områder, nemlig ved pøsebua til «Solli-gutten» ved Mona-utsikten. Utsikten var en populær samlingsplass på lørdagskveldene i sommerhalvåret. Da kom alle de store gutta med sine tunge motorsykler med «eksosrypene» på plass på baksetet. Da pleide vi å sykle dit opp for å følge med på begivenhetene. Det ble som regel tent opp bål, og noen hadde gitar så det ble allsang, og sikkert en dram eller to på noen. Utover kvelden var det også noen som tok med rypene på en tur langs stiene opp på Monaryggen.

Der oppe, på andre siden av veien, hadde Solli-gutten sin pøsebu. Han solgte bare kokte pølser i lompe, og brus, men det var mer enn nok. Nå var ikke bu-eieren så veldig renslig i arbeidet sitt, så det slumpet nok at han vasket hendene i varmt pøsevann. En gang oppdaget en av de tøffe gutta dette, og da kom det flere til som løftet hele bua med Solli'n i og truet med å kaste hele stasen ned i sandgropa om han ikke sluttet med det! Da ble det slutt!

Epilog

Og med det slutter også min fortelling om kaféer og kiosker i Mysen etter krigen, med vekt på 1950-tallet. Det var en fin tid, og driften gikk nok bra etter datidens økonomi blant folk flest. Våre kafé-runder i barne- og ungdomstiden var den tidens tidsfordriv, ved siden av alle de andre fritidsaktivitetene vi hadde. Men det var fint å ta en runde på kaféene vinterettermiddagene slik at vi fikk varmet oss underveis. Og om sommeren var Parkkaféen og Norrøna

populære steder. Parkkaféen hadde som nevnt en veranda ved inngangen til kaféen med bord og stoler. Der kunne vi være til vi ble jaget. Og Norrøna hadde som nevnt en fin takterrasse hvor vi kunne sitte, samtidig som vi kunne følge med på trafikken i Storgata. Jo, disse innslagene var et fint bidrag til en flott oppvekst-tid i Mysen.

Nå er alle kaféer og kiosker fra 50-tallet borte og ukjente for den oppvoksende generasjon, og for de som kommer som innflyttere til Mysen etter hvert. Men vi synes det er viktig å fortelle også denne historien, for virksomhetene var en vesentlig del av Mysens kultur og handelshistorie. En god ting er at flere av bygningene der kaféene holdt til fortsatt står, og at flere av dem er regulert inn som bevaringsverdige slik at byggene kan holde også denne historien i hevd.

Etter at kioskene og buene var borte, dukket det opp en nyskaping som het «gatekjøkken». Vi har allerede nevnt Majas kjøkken som kom i de

tidligere lokalene til buss-selskapet på Krosby-tomta. Da hadde bussene flyttet til jernbanetomta i forbindelse med etableringen av Linjegods, og Centralkaféen opphørte. Majas kjøkken hadde så sin periode noen år.

Vi har også nevnt gatekjøkkenet i Hegginkrysset der Ragnvald Dahl hadde revet det gamle snekkerverkstedet til Langnes og bygget et moderne bygg med bilforretning i første etasje og leilighet i andre. Da bilbutikken opphørte, overtok *Herrstrøm* lokalene og etablerte et gatekjøkken i første etasje, Lasses Grill. Denne virksomheten hadde også sin tid.

Etter en downperiode har vi i dag igjen fått en bred kafékultur i Mysen, med kaféer og pizzarestauranter, og det er faktisk fortsatt et gatekjøkken i Mørstad-senteret. Vi har også Villa Mat & Mer og andre spisesteder, så kanskje vi er i ferd med å oppleve en renessanse på dette feltet. Men det får bli til en fortelling en annen gang.

